

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ДО ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ З ОБМЕЖЕНИМИ ПСИХОФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

УДК 159.942.5

Катерина Баб'як, аспірант кафедри психології
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ДО ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ З ОБМЕЖЕНИМИ ПСИХОФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті аналізуються особливості процесу психоемоційної адаптації членів сім'ї до психофізичного розладу новонародженої дитини. Наголошується на тому, що формування особистості будь-якої дитини, у тому числі і з психофізичними вадами, відбувається в першу чергу в сім'ї, тому від готовності батьків прийняти свою особливу дитину, ситуацію загалом залежить, наскільки адекватними будуть її контакти, в подальшому, з соціальним середовищем.

Ключові слова: адаптація, діти з особливими потребами, діти з обмеженими психофізичними можливостями, сім'я, емоційний стан батьків.

Лит. 9.

Екатерина Бабьяк, аспирант кафедры психологии
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ЧЛЕНОВ СЕМЬИ К ФАКТУ РОЖДЕНИЯ РЕБЕНКА С ОГРАНИЧЕННЫМИ ПСИХОФИЗИЧЕСКИМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

В статье анализируются особенности процесса психоэмоциональной адаптации членов семьи к психофизическому расстройству новорожденного ребенка. Отмечается, что формирование личности любого ребенка, в том числе и с психофизическими недостатками, происходит в первую очередь в семье, поэтому от готовности родителей принять своего ребенка, ситуацию в целом зависит, насколько адекватными будут его контакты, в дальнейшем с социальной средой.

Ключевые слова: адаптация, дети с особыми потребностями, дети с ограниченными психофизическими возможностями, семья, эмоциональное состояние родителей.

Kateryna Babyak, Postgraduate student of the Psychology Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE PSYCHO-EMOTIONAL PROBLEMS OF ADAPTATION OF FAMILY MEMBERS TO THE FACT OF CHILD BIRTH WITH THE DISABILITIES MENTAL AND PHYSICAL ABILITIES

The article analyzes the peculiarities of psycho-emotional adaptation of family members to the psychophysical disorders of newborn baby. It is noted, that the formation of personality of any child, including those that have the psychophysical disabilities, first of all occurs in family, that is why, on the parents readiness to accept their special child and the situation generally, depends how adequate the contacts with the social environment will be in the future.

Keywords: an adaptation, children with particular needs, children with with psychophysical constrained abilities, a family, the parent's emotional state.

Постановка проблеми. Політичні і соціально-економічні процеси, які відбуваються в сучасному суспільстві, пов'язані з трансформацією суспільних відносин, зниженням чисельності і погіршенням стану здоров'я населення, руйнуванням соціального інституту сім'ї призводять до погіршення фізичного, психічного, і репродуктивного здоров'я населення. В Україні як і в усьому світі неухильно зростає кількість дітей і підлітків з психофізичними вадами. Відповідно збільшується і кількість сімей, які виховують дітей-інвалідів з різними варіантами порушень.

Варто зауважити, що сам термін "інвалідність" останнім часом витісняється з термінологічного

вжитку внаслідок його недискретності чи, може, дещо образливого звучання. Сьогодні в нашій країні немає єдиної офіційної термінології для характеристики дітей з особливими освітніми потребами. В основних законах про освіту зустрічаються такі терміни, як діти, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку та особи, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатись у масових навчальних закладах. Один із нормативних документів (наказ "Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю") використовує ряд термінів, таких як "діти з особливими освітніми потребами", "молодь з інвалідністю", "діти з тяжкими порушеннями

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ДО ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ З ОБМЕЖЕНИМИ ПСИХОФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

розвитку”, “діти з обмеженими можливостями здоров'я”. Сьогодні ж більш прийнятними до вживання є термін “діти з особливими потребами”, з “обмеженими психофізичними можливостями” та ін.

Народження дитини з обмеженими психофізичними можливостями змінює сімейне функціонування, ціннісні орієнтації, систему відносин, особистісні якості батьків, їхній світогляд. Результати численних сучасних досліджень підкреслюють значимість родинного оточення як одного з основних факторів, що впливає на покращення здоров'я дитини з особливими потребами.

Формування особистості будь-якої дитини, у тому числі і з психофізичними вадами, відбувається в першу чергу в сім'ї, тому від характеру взаємовідносин батьків з дитиною залежить, наскільки адекватними будуть її контакти з соціальним середовищем.

Сім'я – це джерело духовної та матеріальної підтримки для дитини найбільш значущий фактор соціалізації, який перевищує за впливом усі інші соціальні утворення. Без любові та підтримки близьких дитина не зможе подолати життєві труднощі. Сім'ї по-різному ставляться до проблеми захворювання дитини. Якщо всі члени родини приймають проблему, конструктивно вирішують складні ситуації, намагаються ефективно спілкуватися, мають позитивне ставлення до дитини та до себе, готові прийняти допомогу, то все це сприяє створенню зони благополучного особистісного розвитку дитини та поступово актуалізує в неї потенціал власної життєдіяльності.

Проте сім'я може стати причиною формування негативних якостей дитини, затримувати її розвиток та адаптацію в соціумі. Деструктивне ставлення до проблеми вад дитини й порушень у батьківських стосунках гальмують розвиток, призводять до погіршення здоров'я дитини виявляються серйозною перешкодою у її взаєминах з оточуючим світом. Дитина з особливими потребами в таких сім'ях відчуває подвійне навантаження: неприйняття суспільством і схильність до відчуження у власній родині [2].

Аналіз останніх досліджень. Сім'я, яка має дитину з особливими потребами – це сім'я з особливими статусом, проблеми якої визначаються не тільки особливостями всіх її членів і характером взаємин між ними, але й закритістю сім'ї для зовнішнього світу, дефіцитом спілкування [3].

Деякі вчені розглядають сім'ю як об'єкт, що сам по собі вимагає психологічної допомоги через стрес, викликаний появою в сім'ї особливої

дитини: життєвий цикл сім'ї (А. Тернбалл); рівні емоційної адаптації сім'ї до проблем інвалідності дитини (Т. Ілляшенко, А. Обухівська, О. Романенко); теорія й методика соціально-психологічної роботи з сім'єю, яка виховує дитину з обмеженими можливостями (І. Іванова, І. Коробейніков, І. Мамайчук, В. Марпинов, О. Мастюкова, Г. Мішина, Л. Ханзерук та ін.).

З іншого боку, сім'ю розглядають як середовище, в якому росте і розвивається особлива дитина, що допомагає або перешкоджає її адаптації та соціалізації. У цьому аспекті досліджуються: функції і структура сім'ї, де виховується дитина з особливими потребами, внутрішні та зовнішні стратегії сімейного життя (О. Безпалько, Г. Воронін, С. Ковальов, О. Холостов, П. Шептенко); формування психологічного клімату сім'ї та його вплив на процес соціалізації дитини з особливими потребами (Л. Виготський, В. Гарбузов, І. Зверєв, І. Іванов, Д. Ісаєв, Л. Коваль, Г. Мішина, С. Хлебик).

Традиційно проблеми сімей, які виховують дітей з особливими потребами, розглядають винятково через призму проблем малюка. У більшості випадків допомога обмежується консультаціями з питань навчання та виховання, але при цьому випускається з поля зору дуже серйозний аспект – емоційний стан самих батьків [5].

Простежуючи переживання батьками трагедії народження неповноправної дитини, різні дослідники (Райт, Дукан, Дрокар) дійшли висновку про закономірну зміну їхніх емоційних станів на шляху до адаптації.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз, визначити особливості та розкрити психологічні аспекти адаптації членів сім'ї до факту народження дитини з обмеженими психофізичними можливостями.

Шок – найперша реакція на усвідомлення проблеми з дитиною. Цей стан надто тяжкий, він може тривати довго. Але людина підсвідомо шукає стабільності, починає сумніватися: може, не все так погано, бувають помилки, потрібно все перевірити. Це означає, що настав новий етап усвідомлення.

Заперечення – віра у зцілення, помилковість діагнозу. Починається тривале та виснажливе мандрування від лікаря до лікаря, а далі – до знахарів, екстрасенсів із надією знайти диво, як зробити дитину здоровою. Психологи виокремлюють у цьому періоді почуття провини, гніву, сорому. Самотність, втота від постійного і безуспішного пошуку способів зцілення дитини, виснажливий догляд за нею і зречення усіх власних потреб та інтересів – усе це провокує депресію у батьків [1].

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ДО ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ З ОБМЕЖЕНИМИ ПСИХОФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У сім'ї де відсутня радість, де постійно говорять про хворобу, лікування, де завжди пригнічені і ізольовані батьки, дитина не може бути щасливою. Головне – вона скоро починає відчувати свою провину, що призводить до зневіри в своїх здібностях і можливостях, як наслідок, – не реалізує, в майбутньому, своїх можливостей розвитку як особистості.

Т.Г. Соловійова виділяє такі критерії адаптації батьків до умов життя, ускладнених особливістю дитини: соціально-психологічний стан батьків; соціокультурна адаптованість; адекватність батьківсько-дитячих взаємовідносин; реабілітаційний потенціал батьків [7].

Спостереження О.В. Хмизової показали що батьків дітей з обмеженими психофізичними можливостями умовно можна поділити на три групи адаптивності [9]:

Перша група – батьки, які адекватно сприймають особливості дитини, намагаються розвивати її потенціал; постійно шукають нові шляхи, методи прийоми, засоби її навчання та виховання. Вони оптимістично налаштовані, надають моральну підтримку іншим батькам, організовують альтернативні форми корекційної роботи, вміють оптимально розподіляти життєвий час, знаходять можливості для власного особистісного розвитку.

Друга група – батьки, які приділяють увагу дитині з особливими потребами, намагаються її розвивати, але при цьому їх власний емоційний фон суттєво знижений. Переважно це жінки які розлучилися із чоловіками після народження особливої дитини. Такі матері майже повністю відмовляються від своїх особистих інтересів. Основний аргумент, який можна почути від них – “живу заради дитини”.

Третя група – батьки, які матеріально забезпечують дитину з особливими потребами (сплачують лікування, купують красивий одяг, дорогі іграшки тощо), але не надають їй емоційної підтримки. Для таких батьків дитина стає чужою. Іноді вони намагаються виправити цю ситуацію шляхом народження іншої дитини. Таким чином, поступово піклування про дітей з особливими потребами стає другорядною справою. До цієї групи також віднесено батьків, які внаслідок різних “об’єктивних” причин майже повністю перекладають усі проблеми розвитку дітей з особливими потребами на інших членів сім'ї, найманих працівників чи фахівців реабілітаційного центру. Зазвичай, вони самі в домашніх умовах не займаються з дитиною [8]. Відповідно, проблеми, що були визначені у характеристиках другої і третьої груп батьків, негативно впливають на розвиток дитини з

особливими потребами, гальмуючи успішність реабілітаційного процесу.

Висновки. Сім'ї які мають дітей з обмеженими психофізичними можливостями, мають подібні проблеми та труднощі. Нерідко їм бракує фізичних і моральних сил, вони потребують психологічної підтримки, прагнуть поділитися з іншими людьми своїми сумнівами та труднощами. Характер спілкування батьків багато в чому визначається їхніми індивідуальними особливостями. Нажаль, у багатьох існує тенденція звуження кола знайомств, вони часто замикаються в собі, не хочуть зустрічатися зі своїми приятелями, у них можуть виникнути підозрілість, недовіра до інших людей. З цієї причини вони не можуть “піти” від своїх проблем, постійно відчують внутрішнє психічне напруження, що виявляється нерідко у виникненні почуття безвиході. Сім'ї які відчувають на собі клеймо з боку суспільства, ризикують опинитися ізольованими замкнутими та самотніми. Сприйняття оточення як недружнього може викликати напруту всередині самої сім'ї. Саме тому дуже важливою є саме своєчасна психологічна підтримка батьків на перших етапах виховання та лікування дитини, яка здатна відчувати внутрішні переживання та емоції батьків. У зв'язку з цим, вважаємо своєчасним і соціально значущим розробку перспективного, на нашу думку, розділу медичної психології – клінічної психології сім'ї, яка була би сфокусована на вивченні ролі сім'ї в походженні, розвитку, лікування і попередженні захворювань, а також на визначенні впливу різних хвороб на сімейне функціонування.

Подальші наукові пошуки передбачають вивчення особливостей функціонування сімей, які виховують дітей з різними варіантами порушень психофізичного розвитку.

1. Бурлачук Л.Ф. *Словарь-справочник по психодиагностике* / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов. – М.: СПб.: Питер, 1999. – С. 19.

2. Горецька О. *Психологічні особливості ставлення батьків до дітей з особливими потребами* / О. Горецька // *Освіта регіону журнал*. – 2013. – №2. – С. 289.

3. Зверева О.Л. *Семейная педагогика и домашнее воспитание: Учебное пособие для студ. сред. пед. учебн. заведений* / О.Л. Зверева, А.Н. Ганичева. – М.: Издательский центр “Академия”, 1999. – 256 с.

4. Киртоки А.Е. *Особенности психологической поддержки семьи. Опыт Центра ранней помощи “Дансайд Ап”* / А.Е. Киртоки // *Синдром Дауна. XXI век*. – 2009. – № 1. – С. 18 – 24.

5. Мастюкова Е.М. *Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст)* / Е.М. Мастюкова. – М.: Владос, 2007. – 258 с.

САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНА ОСВІТА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА: ТЕОРЕТИКО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

6. Северенчук Н. Психокорекційна робота з матерями дітей з особливими потребами / Н. Северенчук // Дефектолог. – 2007. – №3. – С. 14–15.

7. Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами: навчально-методичний посібник / Сост. Н.В. Заверко, Т.Г. Соловійова. – Запоріжжя: ПП “Тандем”, – 2008. – 53 с.

8. Печникова Л.С. Приемные семьи в пространстве детско-родительских отношений / Л.С. Печникова.

Е.Б. Жуйкова // Психологические исследования. – 2008. – №2(2). – С. 42–52.

9. Хмизова О.В. Організація психокорекційної роботи з батьками дітей з особливими потребами як складова цілісного процесу ранньої соціальної реабілітації / О.В. Хмизова, Н.В. Остапенко // Соціальна робота в Україні: теорія і практика науково медичний журнал. – 2011. – №3/4. – С. 203–211.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016

УДК 37.013:37.037:613

Володимир Герасимчук, аспірант кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНА ОСВІТА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА: ТЕОРЕТИКО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті проаналізовано сутність поняття “санітарно-гігієнічна освіта” з позицій педагогічної науки. Встановлено, що даному поняттю притаманні всі компоненти педагогіки: навчання, виховання, освіта. З’ясовано головні завдання санітарно-гігієнічної освіти на сучасному етапі, що полягають у вихованні здорового способу життя через прищеплення санітарно-гігієнічних навичок, формуванні ціннісних установок, розвитку мотиваційно-вольового досвіду особистості.

Ключові слова: санітарно-гігієнічна освіта, здоров’я, гігієнічне виховання, санітарно-гігієнічні навички, здоровий спосіб життя.

Табл. 1. Літ. 13.

Владимир Герасимчук, аспирант кафедры педагогики и методики начального обучения
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

САНІТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК НАУЧНАЯ ПРОБЛЕМА: ТЕОРЕТИКО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

В статье проанализирована сущность понятия “санитарно-гигиеническое образование” с позиций педагогической науки. Установлено, что данному понятию присущи все компоненты педагогики: обучение, воспитание, образование. Выяснены главные задачи санитарно-гигиенического образования на современном этапе, которые заключаются в воспитании здорового образа жизни через привитие санитарно-гигиенических навыков, формировании ценностных установок, развитии мотивационно-волевого опыта личности.

Ключевые слова: санитарно-гигиеническое образование, здоровье, гигиеническое воспитание, санитарно-гигиенические навыки, здоровый образ жизни.

Volodymyr Herasymchuk, Postgraduate student
of the Pedagogics and Methodology of Primary Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE SANITARY AND HYGIENIC EDUCATION AS A SCIENTIFIC PROBLEM: THE THEORETICAL AND TERMINOLOGICAL ANALYSIS

The article analyzes the essence of the concept “the sanitary and hygienic education” from the standpoint of pedagogy. It has been found out that this concept has all the components of pedagogy: teaching, upbringing, and education. The main objectives of sanitary and hygienic education at the present stage, which consist in the education of healthy lifestyle through inculcating the hygiene and sanitary skills, the formation of attitudes, the development of motivational and volitional experience of the individual have been shown.

Keywords: the sanitary and hygienic education, the hygiene education, the hygiene and sanitary skills, the healthy lifestyles.

Постановка проблеми. Серед пріоритетних цінностей будь-якого цивілізованого суспільства виокремлюється здоров’я нації, що є показником його соціально-

економічного розвитку й благополуччя. Водночас ключовим індикатором соціальних й екологічних негараздів країни є стан здоров’я підростаючого покоління [9, 409]. Відтак проблема збереження